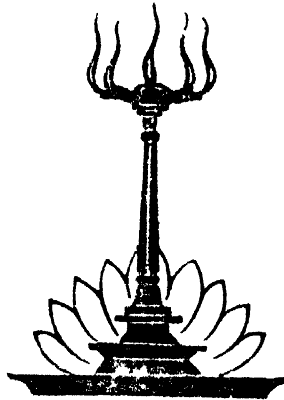
ગાંધી બાપુનો પવાડો

ત્રણ ભાગમાં

અરદેશર ફરામજી ખબરદાર

સવા રૂપિયો

એણે જીવન જીવી જાણ્યું ખરું,
એણે જાણ્યું મરી પણ વીર, મર્દાની ખમીર !
જયજય ગાંધીબાપુની !

કર્તાનાં પ્રગટ અને અપ્રગટ પુસ્તકો

ગુજરાતીમાં : પેકીંગ પોસ્ટેજ જુદું

૧	કાવ્યરસિકા	કિંમત રૂ.	૧–૮–૦	(પૃ. ૧૮૮)
૨	વિલાસિકા	,,	૧–૮–૦	(,, ૨૦૦)
૩	પ્રકાશિકા..	,,	૧–૪–૦	(,, ૧૮૨)
૪	મલબારીનાં કાવ્યરત્નો ...	,,	૩–૦–૦	(,, ૪૫૦)
૫	ભારતનો ટંકાર (ચોથી આવૃત્તિ)	,,	૧–૮–૦	(,, ૯૦)
૬	સંદેશિકા	,,	૧–૦–૦	(,, ૧૮૮)
૭	કલિકા	,,	૩–૦–૦	(,, ૨૬૦)
૮	ભજનિકા (બીજી આવૃત્તિ) પાકું પૂઠું	,,	૨–૮–૦	(,, ૧૬૪)
૯	રાસચંદ્રિકા, ભા. ૧લો (ઊંચા કાગળ)	,,	૦–૧૪–૦	(,, ૧૨૦)
	,, ,, ગીલ્ટ પૂઠું	,,	૧–૪–૦	(,, ૧૨૦)
૧૦	દર્શનિકા (બીજી આવૃત્તિ) ,, ,,	,,	૩–૮–૦	(,, ૪૪૦)
૧૧	પ્રભાતનો તપસ્વી અને કુક્કુટદીક્ષા (બીજી આવૃત્તિ)	,,	૦–૮–૦	(,, ૭૦)
૧૨	કલ્યાણિકા	,,	૨–૦–૦	(,, ૧૭૬)
૧૩	રાષ્ટ્રિકા	,,	૨–૮–૦	(,, ૨૪૮)
૧૪	રાસચંદ્રિકા ભાગ ૧-૨ સાથે ...	,,	૩–૮–૦	(,, ૩૦૪)
૧૫	ગુજરાતી કવિતાની રચનાકળા (મુંબઈ યુનિવર્સિટી તરફથી) ...	,,	૧–૦–૦	(,, ૨૫૦)
૧૬	શ્રીજી ઈરાનશાહનો પવાડો (ત્રીજી આ.)	,,	૦–૮–૦	(,, ૧૬)
૧૭	નંદનિકા–૨૦૨ સોનેટો (બીજી આ.)	,,	૪–૦–૦	(,, ૨૪૮)
૧૮	ગાંધી બાપુનો પવાડો–ત્રણ ભાગમાં	,,	૧–૪–૦	(,, ૪૮)

અંગ્રેજીમાં :

૧૯	The Silken Tassel ...	,,	૨–૮–૦	(,, ૧૩૬)

—: છપાય છે :—

૨૦ શ્રી જરથુશ્ત્રની ગાથા, વૈદિક અને ગુજરાતી કવિતામાં અનુવા સાથે, સુધારેલા મૂળ પાઠમાં—અંગ્રેજી અને ગુજરાતી લિપિમાં તેનાં અનુલેખન સાથે, શબ્દેશબ્દના વૈદિક સમશબ્દ, અંગ્રેજી અને ગુજરાતી અર્થો, તેનાં વ્યાકરણ અને ટિપ્પણ, સમજણ વગેરે સાથે, તથા તેની સાથે જોડેલા ચાર મહાનિબંધો તથા વેદોમાં મળી આવતા "ગાથા"ના સમશબ્દોના કોશ સાથે, સંશોધન અને વિવરણ સાથે, મોટાં રૉયલ કદનાં ૮૫૦ પાનાંમાં પાકા કાપડના ગીલ્ટ પૂંઠા સાથે : કિંમત રૂ. ૨૦-૦-૦

૨૧ ગાંધીબાપુ : ગાંધીજીની પ્રશસ્તિનાં ૩૮ કાવ્યો : રૂપિયા ૩–૦–૦

—: હવે પછી છપાશે :—

૨૨ તારિકા : નવાં કાવ્યોનો સંગ્રહ

૨૩ કેટલાંક પ્રતિકાવ્યો

૨૪ પ્રભાતગમન (વર્ણનકાવ્ય)

૨૫ લખેગીતા—૪૦૦૦ લીટી

૨૬ ગુજરાતી કવિતા અને અપદ્યાગદ્ય

૨૭ મનુરાજ નાટક (અખંડ પદ્યમાં)

૨૮ અમરદેવી નાટક

૨૯ યુગરાજ મહાકાવ્ય

૩૦ ગદ્યસંગ્રહ, ભાગ ૧ લો

૩૧ ગદ્યસંગ્રહ, ભાગ ૨ જો

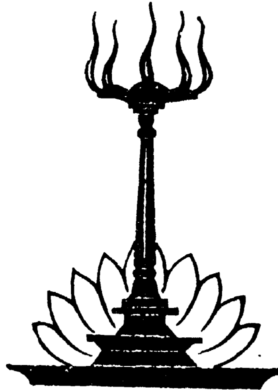
૩૨ Leaf and Flower

૩૩ The Rest House of the Spirit

ગાંધી બાપુનો પવાડો

ત્રણ ભાગમાં

અરદેશર ફરામજી ખબરદાર

સવા રૂપિયો

એણે જીવન જીવી જાણ્યું ખરું,
એણે જાણ્યું મરી પણ વીર, મર્દાની ખમીર !
જયજય ગાંધીબાપુની !

: પ્રકાશક :

અરદેશર ફરામજી ખબરદાર

૭૮૮, પારસી કોલોની, દાદર,

મુંબઈ–૧૪.

ઈ. સ. ૧૯૪૮

સંવત ૨૦૦૪

પહેલી આવૃત્તિ

: મુદ્રક :

ધીરુભાઈ દલાલ

એસોશિયેટેડ એડવર્ટાઈઝર્સ

એન્ડ પ્રિન્ટર્સ લિ., તારદેવ

મુંબઈ ૭

પ્રત

૧૦૦૦

શું લખું?

સંતોનાં પુણ્યજીવન દુનિયાને સદા માર્ગદર્શક બનતાં આવ્યાં છે. એ જીવનનાં કથન આપણી પાસે ના હોત તો દુનિયા વિશેષ બદીમાં ને દુઃખમાં જ સબડ્યા કરત. પણ પ્રભુની મહેર આ દુનિયા પર દરરોજ પ્રભાતે ઊગતા સૂર્યની પેઠે આવતી જ રહે છે, અને અંધારે ને અજ્ઞાને ખરડાયેલાં હૃદયોને પાછાં માંજીને અજવાળતી રહે છે. આપણો યુગ કેવો ભાગ્યશાળી હતો કે પૂજ્ય બાપુજી જેવા નિર્મળ કાચ જેવા જીવન ધરાવતા સંતની પ્રભુએ આપણને ભેટ આપી હતી, છતાં આપણે કેવા હતભાગી કે એ વૃદ્ધ સંતના જીવનની રહીસહી દોરીને પણ આપણામાંના જ એક અજ્ઞાન ને અધમ ભાઈએ કાપી નાખીને આપણા અંધારને પાછો વધુ ગાઢ બનાવ્યો છે! એ દુષ્ટ બનાવનો વિચાર કરતાં જ હૃદય ફાટી જાય છે. એટલે શું લખું? બાપુજીના આવા અવસાનથી મારા જેવા લાખો કરોડોની હતાશ થયેલી આંખોએ આંસુના સાગર વહેવડાવ્યા છે. અને આટલા બધા માસ ગયા છતાં તે સુકાતી નથી.

પૂજ્ય બાપુજી સાથે મને ઈ. સ. ૧૯૧૫ થી પ્રત્યક્ષ સંબંધ બંધાયો હતો, અને ત્યારપછીની બાપુની તમામ રાજદ્વારી પ્રવૃત્તિ વેળાએ કવિતાથી સાથ આપવાની તેમની આજ્ઞાઓ મને મળતી રહેતી અને તેનું પાલન હું આખર સુધી કર્તવ્યરૂપે કરતો રહ્યો. આજે એ દૃશ્ય જગતમાં રહ્યા નથી, પણ એમનો પ્રેમાળ આત્મા તો હિંદની પાસે ને મારી પાસે ફરતો જ રહે છે ને કંઈ કંઈ પ્રેરણા આપતો રહે છે. એમના ઘણા દંભી અનુયાયીઓને તો દેશે હવે તેમના ખરા સ્વરૂપમાં જોઈ લીધા છે, પણ પ્રભુનો ન્યાય તો શુદ્ધ ને અપક્ષપાત છે, એટલે તે ન્યાયનાં દર્શન પણ દુનિયાને જરૂર મળી રહેશે, એવી અચૂક શ્રદ્ધામાં જ આપણે જીવી શકીએ.

બાપુજીના મહાન પુણ્યજીવનની ઐતિહાસિક કથા જનલોકને માટે સદા જળવાઈ રહે એ હેતુથી આ "ગાંધીબાપુનો પવાડો" મેં

લખ્યો છે. આવા ઐતિહાસિક પવાડા આપણા દેશની તેમજ બીજા દેશોની પવિત્ર પૂંજી છે, અને ભવિષ્યના જમાનાઓ માટે તેમાંથી ઘણી સૂચનાઓ અને પ્રેરણાઓ મળી રહે છે. બાપુજીના ઠીક ઠીક લાંબા જીવનમાં સેંકડો ઐતિહાસિક બનાવો બન્યા છે: બે બે વિશ્વયુદ્ધો આવી ગયાં છે, અને ચાલીસ કરોડની વસતિવાળા આ હિંદ દેશ જેવા ઉપખંડમાં અજ્ઞાનમાં ને ગુલામીમાં સબડી રહેલી નાચાર પ્રજામાં અદ્‌ભુત જાગ્રતિ લાવીને પચ્ચીસ વર્ષના ટૂંકા ગાળામાં તેમાં અપૂર્વ ચેતન રેડીને અહિંસા અને સ્નેહના મહા સિદ્ધાંતોની સત્યતા સાબિત કરીને તેને ગુલામીમાંથી છોડવીને બાપુજીએ સ્વતંત્રતા અપાવી છે. આ કાંઈ જેવી તેવી સિદ્ધિઓ નથી! એ મહાન સંતે દેશના ત્રાજવાનું પુણ્યપાસું કેવા ભગીરથ પ્રયત્નોથી નીચે નમાવ્યું અને પ્રજાને આઝાદી અપાવી, એ તો આપણી સામે જ સિદ્ધ થયેલી વાત છે. આ "પવાડા"માં ગાંધીજીના જીવનચરિત્રની બની શકે તેટલી સંપૂર્ણ તારીખ વર્ષ વાર નોંધથી રેખા દોરી છે.

આ પવાડો બેસીને ગવાય તેવો તેમ જ દાંડિયારાસથી પણ ખેલાય તેવો છે. એના પહેલા ભાગમાં બાપુજીનાં ગુણગાન છે; બીજા ભાગમાં એમના જન્મથી તે આફ્રિકામાંની પ્રવૃત્તિઓમાંથી છૂટા થઈ ને ઈ. સ. ૧૯૧૪ માં પહેલા વિશ્વયુદ્ધ વેળા ઇંગ્લાંડ ગયા ત્યાં સુધીની પ્રવૃત્તિઓ આલેખાયેલી છે; અને ત્રીજા ભાગમાં ઈ. સ. ૧૯૧૫ માં બાપુજી પાછા હિંદ સ્વદેશ પધાર્યા ત્યારથી એમના અવસાન સુધીના બધા મુખ્ય બનાવોની રેખા દોરેલી છે. આ બધી નોંધ ભવિષ્ય માટે જળવાઈ રહે, અને સામાન્ય જનલોકમાં તે સદા પ્રેરણા પૂરતી રહે, અને બીજા કોઈક ધન્ય આત્માઓ આ ગુણચરિત્રથી પ્રેરાઈ ને ઉત્સાહ મેળવીને દેશમાં બાપુજીએ જગાડેલી જ્યોતમાં સ્નેહ પૂરતા રહે, એ જ મારો શુભ આશય છે. વધુ શું લખું?

આ "પવાડો" લખ્યો તેની અગાઉ બાપુજીના જીવન-મરણના અનેક પ્રસંગો પર બાપુજીના અવસાનથી માંડીને પહેલા ત્રણ માસમાં

જે કાવ્યો ને ગીતો લખાયાં હતાં, તેનો સંગ્રહ "ગાંધી બાપુ" નામે જુદો છપાય છે, તે પણ તાજેતરમાં તૈયાર થઈને પ્રગટ થશે. બાપુજીએ મારા જેવા રંક પર એટલો બધો સ્નેહ ઉતારેલો છે કે એ સ્નેહમાંથી જ ફૂટેલાં આંસુએ બીજી ભારે ધર્મપ્રવૃત્તિઓ વચ્ચે આ નિર્જીવ શબ્દોને સીંચીને સજીવ કીધા છે. ચઢતા સૂર્યને માર્ગે પડેલાને તો સાંજ સુધી અંધારાનો કશો ડર નથી, તેમ બાપુજીએ ચીંધેલે ધર્મમાર્ગે જતાં આપણને શાનો ભય હોઈ શકે? અંધારામાં પણ સૂર્યપધરામણી માટેની અચૂક શ્રદ્ધા જ અજવાળાં પાથરી રહે છે. મારાં હિંદી ભાઈઓ ને બહેનો એવી શ્રદ્ધા રાખીને ધર્મપંથે જ રહે, તો બાપુજી આપણી સાથે જ છે, અને તેમના મીઠા આશીર્વાદ જરૂર વરસી રહેશે!

૭૮૮, પારસી કોલોની
મુંબઈ, દાદર:
તા. ૧૫મી ઓગસ્ટ ૧૯૪૮

અરદેશર ફરામજી ખબરદાર

જય જય ગાંધી બાપુ !

ગાંધી બાપુનો પવાડો

(ધોળ)×

જય જય રે બોલો ગાંધી બાપુની !
જયજય રે બોલો જોડી હાથ, સદા સ્નેહ સાથ :
જય જય ગાંધી બાપુની !

એની જયમાં છે જય ભગવાનની,
એની જયજયની સુણતાં આ ગાથ, રીઝે જગનાથ :
જય જય ગાંધી બાપુની ! ૧

એનું નામ અમર ભરતખંડમાં,
લાવ્યો આઝાદી ભારતઘેર, આનંદની લહેર :
જય જય ગાંધી બાપુની !

બેડી સૈંકડો વર્ષની બાંધતી,
તેને તોડી અહિંસક પેર, તોડ્યાં વેરઝેર :
જય જય ગાંધી બાપુની ! ૨

એના નામે રહ્યું નામ હિંદનું,
એણે રાખ્યો રે હિંદનો ટેક, જુલમ સહી અનેક :
જય જય ગાંધી બાપુની !

મૂળ ઉખેડી નાખ્યાં મહારાજ્યનાં,
એણે શીખવ્યો સત્યવિવેક, એવો એ જ એક :
જય જય ગાંધી બાપુની ! ૩

એના શરનું સંધાન અદ્‌ભુત હતું,
એ તો પ્રેમનું શસ્ત્ર અચૂક, અમોઘ ને મૂક :
જય જય ગાંધી બાપુની !

× " રામ લક્ષ્મણ વનમાં સિધાવતાં "—એ રાહ.

એવું વીંધી દેતું જનમર્મને,
એનું દિલજિત હાસ્ય થોડુંક, સંજીવની ફૂંક:
જય જય ગાંધી બાપુની! ૪

આવ્યાં બબ્બે જગતયુદ્ધ કારમાં,
ચાલી ઘોર ત્યાં હિંસા ને લૂંટ, પ્રપંચો કૈં કૂટ:
જય જય ગાંધી બાપુની!

પૃથ્વી ખદબદતી કંઈ કંઈ અશાંતિમાં,
વધ્યાં જગમાં ગુલામી ને જૂઠ, દુઃખો વધ્યાં પૂઠ:
જય જય ગાંધી બાપુની! ૫

પ્રભુ આવ્યા નવનવ અવતાર લઈ,
કીધી વિવિધરૂપે નવનવ વાર, પૃથ્વી તણી વહાર:
જય જય ગાંધી બાપુની!

દેવા બોધ અહિંસા ને સત્યનો,
બાપુ આવ્યો થઈ દસમો અવતાર, કીધો જન-ઉદ્ધાર:
જય જય ગાંધી બાપુની! ૬

એણે જીવન જીવી જાણ્યું ખરું,
એણે જાણ્યું મરી પણ વીર, મર્દોની ખમીર!
જય જય ગાંધી બાપુની!

એ તો સિદ્ધ તપસ્વી ને સંયમી,
ફકીરોનો યે સાચો ફકીર, આતમનો અમીર!
જય જય ગાંધી બાપુની! ૭

બાંધ્યાં માયાગળે એણે દામણાં,
ચાહ્યું જગતમાં સૌનું કલ્યાણ, લીધી પુણ્યલહાણ:
જય જય ગાંધી બાપુની!

એણે વશ કીધી જીભ ને વાણીને,
બન્યો આત્મબળે એ સુજાણ, ભારત કેરો પ્રાણ:
જય જય ગાંધી બાપુની! ૮

પામ્યો જગતની વણમાગી વંદના,
એના આત્મબળે પામે શેહ, મોટા મોટા જેહ !
જય જય ગાંધી બાપુની !

મંત્રમુગ્ધ બનાવતો સર્વને,
એનો સુકલકડી નાનો દેહ, લગાડી કંઈ લેહ !
જય જય ગાંધી બાપુની ! ૯

એનાં નયને અમૃત વહેતાં નેહનાં,
એના શબ્દનું અદ્ભુત જોર, વીંધી દે ટકોર :
જય જય ગાંધી બાપુની !

એના શાસનમાં ભરી સૌમ્યતા,
લાગ્યા હિતકર આદેશ કઠોર, કાંટાળાશા થોર :
જય જય ગાંધી બાપુની ! ૧૦

એનું આત્મસમર્પણ છે દોહ્યલું,
એણે આપી દીધું નિજ તમામ—ધનધામ ને નામ :
જય જય ગાંધી બાપુની !

સેવા કીધી સદા હિંદ દેશની,
એણે લીધો કદી ન આરામ, ન ચાહ્યું ઈનામ :
જય જય ગાંધી બાપુની ! ૧૧

શીખવ્યાં શિસ્ત અને સહનશીલતા,
ચાલે શિસ્ત વિના ન કો તંત્ર,—ન જનતા કો યંત્ર :
જય જય ગાંધી બાપુની !

સાચું સામર્થ્ય જીવનમાં પ્રેરવા,
એણે આપ્યો નિર્ભયતાનો મંત્ર, કે જીવિયે સ્વતંત્ર :
જય જય ગાંધી બાપુની ! ૧૨

એ તો ભયથી કદી નહિ ભાગતો,
મારી દેતો ભયમાં જ છલંગ, એ રાખતો રંગ !
જય જય ગાંધી બાપુની !

વસે વીરતામાં સાચી મર્દાનગી,
ભયથી તો સહુ બનતાં અપંગ, એલે કેમ જંગ ?
જય જય ગાંધી બાપુની ! ૧૩

બાપુ હિંસાથી દૂર રહેતો સદા,
હતો પૂર્ણ અહિંસાનો સંત, સદા પુણ્યવંત :
જય જય ગાંધી બાપુની !

હિંસાથી ય કાયરતા હીણી ગણી, –
આણે સર્વ મર્દાઈનો અંત, લાંછન ચોટે ચંત !
જય જય ગાંધી બાપુની ! ૧૪

એની સમદૃષ્ટિ સૌને સત્કારતી,
એને નહોતા કો રાગ કે દ્વેષ, સદ્‌ભાવ જ અશેષ :
જય જય ગાંધી બાપુની !

હતું હૈયે કલ્યાણ જ જગતનું,
નહોતા માન–અપમાનના ક્લેશ, કાર્યાર્થી હમેશ ;
જય જય ગાંધી બાપુની ! ૧૫

એના સ્મિતમાં રમતી તેજપાંદડી,
તેની મોહકતા કંઈ ઓર, જમાવતી દોર !
જય જય ગાંધી બાપુની !

એના હાસ્યમાં વાટિકા ખીલતી,
બારે માસ ફૂટતા તેના મોર, પમરે આઠે પહોર !
જય જય ગાંધી બાપુની ! ૧૬

એની બાળક જેવી નિર્દોષતા,
એનું નીતરું હૈયું જાણે કાચ, સદા કહી દે સાચ ;
જય જય ગાંધી બાપુની !

એ ન સમજે પ્રપંચની વાતમાં,
નહિ સાચને આવે કો આંચ, હતી એ જ વાચ :
જય જય ગાંધી બાપુની ! ૧૭

હૈયું હિંદનું ધબકતું બાપુમાં,
બાપુ એટલે આખું યે હિંદ, કોટિકનો ખાવિંદ :
જય જય ગાંધી બાપુની !

રક્ષ્યું હિંદને હજારો હાથથી,
બધું નિરખતો બનીને અરવિંદ, તજી ભૂખ નીંદ :
જય જય ગાંધી બાપુની ! ૧૮

કહેશે કરશે શું આ ટાણે ગાંધીજી,
સૌ કો આતુર થઈ જોતાં વાટ, દોરવણીને માટ :
જય જય ગાંધી બાપુની !

બાપુ શબ્દો તોલી તોલી બોલતા,
જ્યાં જેવો ઘટે તેવો દઈ ઘાટ, પાડે સીધે પાટ ;
જય જય ગાંધી બાપુની ! ૧૯

બાપુ નિજને ખેડૂત ગણાવતો,
હિંદના ખેડુનો સાચો દૂત, એ ખેડુ સાબૂત :
જય જય ગાંધી બાપુની !

ધરતી સાથે હૈયું એનું ધબકતું,
દેહ–મનની ખેતીનો ખેડૂત, અદ્‌ભુત એ અવધૂત !
જય જય ગાંધી બાપુની ! ૨૦

એણે પકવ્યા જે પાક આ દેશમાં,
એવા કોણ પકાવશે અન્ય, અપૂર્વ અનન્ય ?
જય જય ગાંધી બાપુની !

એવો ખેડૂત ક્યાં જીવનક્ષેત્રનો ?
પ્રભુમહેરના વરસ્યા પર્જન્ય, બન્યા જીવનધન્ય !
જય જય ગાંધી બાપુની ! ૨૧

બાપુને બહુ વહાલો રે રેંટિયો,
દિનદિન એના ગાને નવનવીન, રહેતા એ તલ્લીન :
જય જય ગાંધી બાપુની !

સૂતર તાંતણે ગૂંથ્યું સ્વરાજને,
રાખ્યું રેંટિયે અડગ યકીન, કીધું હિંદ સ્વાધીન:
જય જય ગાંધી બાપુની! ૨૨

રંક ધનિકનો રક્ષક રેંટિયો,
ધૈર્ય સંયમ ને શાંતિનું સ્થાન, રખાવે સ્વમાન:
જય જય ગાંધી બાપુની!

એના રણજણુમાં ગુંજન રામનાં,
એના તારે તારે ભરે તાન, આઝાદીનું ગાન:
જય જય ગાંધી બાપુની! ૨૩

ઊજળી પૂણી ને ઊજળું સૂત્ર એ,
એમાં હૈયા ને હાથના તાર, ભળ્યા નિરધાર:
જય જય ગાંધી બાપુની!

એની ખાદી વણી લાખ મોલની,
ઊજળા આતમનો પુણ્ય શણગાર, રંકોનો આધાર:
જય જય ગાંધી બાપુની! ૨૪

ગાતા કીધા દેશે લાખો રેંટિયા,
લાખો ચાલતી ખાદીની સાળ, વણતી સુખ જાળ:
જય જય ગાંધી બાપુની!

આપ્યો ખાદીએ રંકને રોટલો,
એ તો સ્વાધીનતાની છે ઢાલ, ઉદ્યોગની પાળ!
જય જય ગાંધી બાપુની! ૨૫

કંઇ કરોડોનો બાપુ બેલી હતો,
કંઇ કરોડોનાં હૈયાંનો રામ, દિલાસાનું ધામ:
જય જય ગાંધી બાપુની!

ચાર વીશી જીવ્યો જગ કાજ એ,
એનું આયુ તોડયું દુષ્ટે આમ, કેવો એ અંજામ!
જય જય ગાંધી બાપુની! ૨૬

બાપુ સૌ જેવો તોય જુદો હતો,
હતું આત્મબળ એનું અમાપ, શો તપનો પ્રતાપ !
જય જય ગાંધી બાપુની !

એ તો હીરો જૂની પુણ્યખાણનો,
આવ્યો આઠમો ઋષિ બની આપ, કાપ્યાં કૈંક પાપ :
જય જય ગાંધી બાપુની ! ૨૭

એણે ભૂત ભવિષ્ય જોડી દીધાં,
એણે સાધ્યું અદ્‌ભુત વર્તમાન, એ માનવ મહાન ;
જય જય ગાંધી બાપુની !

એણે ચીંધ્યું સનાતન સત્યને,
ઉરમાં કંઇ કંઇ જગાડી અરમાન, વીંધાવ્યાં નિશાન ;
જય જય ગાંધી બાપુની ! ૨૮

બાપુ તો પૂરો વૈષ્ણવજન હતો,
સદા જાણી કાપી પરની પીડ, ભાંગી બહુની ભીડ ;
જય જય ગાંધી બાપુની !

સાચ વાચ ને કાછની શુદ્ધિમાં,
એણે જાળવ્યો જીવનનો નીડ, ભાગ્યાં ષડરિ તીડ ;
જય જય ગાંધી બાપુની ! ૨૯

બાપુ હરિનો જન હરિજન થઈ રહ્યો,
દલિતોના ઉદ્ધારને કાજ, જગાડ્યો સમાજ :
જય જય ગાંધી બાપુની !

કોટિક અછૂતોને હરિજનમાં ફેરવ્યા,
સૂગ હરિજનની કીધી તારાજ, બની શિરતાજ :
જય જય ગાંધી બાપુની ! ૩૦

હતું હિંદુત્વ કેરું કલંક જે,
હજારો વર્ષનો તે અન્યાય, અછૂતોને થાય :
જય જય ગાંધી બાપુની !

માનવતા શિરે પાપના પહાડ એ,
કેમ બાપુથી કદીયે સહેવાય, કરોડોની હાય?
જય જય ગાંધી બાપુની! 31

માનવતાનું સ્વમાન સ્થાપ્યું ફરી,
કીધો હરિજનનો સાચો ઉત્કર્ષ, બાપુએ સહર્ષ:
જય જય ગાંધી બાપુની!

આજે રાજસભાએ ને મંદિરે,
દાખે હરિજન પણ નિજ પ્રકર્ષ, ગજવે ભારતવર્ષ:
જય જય ગાંધી બાપુની! 32

બાપુમાં કંઈ અલૌકિક એવું હતું,
હતું સરળ છતાં કૈંક અગમ્ય,—અને તોય રમ્ય!
જય જય ગાંધી બાપુની!

હતું એનું વ્યક્તિત્વ અનેરું કૈં,
નહિ સમજાય કથનનું તારતમ્ય, છતાં રહે અદમ્ય!
જય જય ગાંધી બાપુની! 33

આવ્યા પશ્ચિમથી કૈં કૈં મહાજનો:
બાપુને મળી બનતા રળિયાત, જતા થઈ મહાત!
જય જય ગાંધી બાપુની!

હતું અણુરોધ્ય આત્મબળ બાપુનું,
એને જોતાં જ નમિયે ફરજયાત, શિર ઝુકવી સાક્ષાત!
જય જય ગાંધી બાપુની! 34

એનું અદ્‌ભુત નૈતિક ઓજસ હતું,
સૂર્ય સામે નજર નિજ પ્રોઈ, શકે નહિ કો જોઈ!
જય જય ગાંધી બાપુની!

એને શરણે ગયા કૈંક હિંસકો,
એને પુણ્યઝરણુ પાપ ધોઈ, જતા સ્વચ્છ રોઈ!
જય જય ગાંધી બાપુની! 35

એણે દીઠાં મહાસ્વપ્ન યૌવને,
તેનાં ચિત્ર જોતાં બહુરંગ, થયાં સહુ દંગ!
જય જય ગાંધી બાપુની!

ચિત્રો બાપુનાં કાર્યે સૌ ઊતર્યાં,
જેમ કીટથી નીકળે પતંગ, ફોડીને તેનું અંગ!
જય જય ગાંધી બાપુની! ૩૬

બાપુ શુદ્ધ કુંદનનો કળશ બન્યો,
ચઢ્યો નવભારતમંદિરને શીશ, ઝળકતો દિનનિશ:
જય જય ગાંધી બાપુની!

એનાં તેજ ઝબકે છે નવ ખંડમાં,
બાપુ શાંતિનો પરમ અધીશ, આશિષ દે ચહુદિશ:
જય જય ગાંધી બાપુની! ૩૭

બાપુ વગરનું જગત વિધુર બન્યું,
હતો પરમ સંસાર-ઉજાશ, જીવનની મીઠાશ;
જય જય ગાંધી બાપુની!

જગત શાંતિ વિના આજે ટળવળે,
હતો બાપુ જ જગતની આશ; હવે શો પ્રકાશ?
જય જય ગાંધી બાપુની! ૩૮

બાપુ લડવૈયો જીવનભર રહ્યો;
કીધું સતત અસત્ય વિરુદ્ધ, વિરલ પુણ્યયુદ્ધ;
જય જય ગાંધી બાપુની!

ઝીલ્યા સ્નેહથી ઘા ને સહન કીધા,
અહિંસાથી લડ્યો અણીશુદ્ધ, રહ્યો મિત્ર બુદ્ધ;
જય જય ગાંધી બાપુની! ૩૯

એનું જીવન આખું મંગળ હતું,
સદા મંગળ હતું એનું કાર્ય, ભર્યું ઉર ઔદાર્ય;
જય જય ગાંધી બાપુની!

એની ધાર્મિકતા બધે વ્યાપતી,
બાપુ આચાર્યોનો ય આચાર્ય, આર્યોનો ય આર્ય;
જય જય ગાંધી બાપુની! ૪૦

એના ગણી ગણી ગુણ શા ગણાવિયે ?
ગાયા ગાયા છતાં ઊણી ગાથ, આભ ન આવે બાથ;
જય જય ગાંધી બાપુની!

બાપુએ ચીંધ્યે પથ હવે જીવવું :
ધન્ય જન્મ્યું જીવ્યું બાપુ સાથ, ગ્રહી એનો હાથ!
જય જય ગાંધી બાપુની! ૪૧

ગાંધી બાપુનો પવાડો

ભાગ બીજો

(ધોળ)

આકાશે ઊગ્યો અજબ કો તારલો,
જોતજોતાં વધ્યાં તેનાં તેજ, ગગન શોભ્યું સહેજ :
અજબ ગાંધી બાપુ એ !

એણે આંજી અણુગણુ જનની આંખડી,
કીધાં કોટિક હૈયાં પરહેજ, એવો મોહન એ જ !
અજબ ગાંધી બાપુ એ ! ૪૨

ઊંડી ગગનગુહાથી કો ઊતરી,
આવ્યો પ્રભુનો ફિરસ્તો કો એમ, કરવા જગક્ષેમ :
અજબ ગાંધી બાપુ એ !

જ્યાં જ્યાં પુનિત પગલાં એનાં પરવર્યાં,
ત્યાં ત્યાં કરતાં કથીરનું હેમ, એવો એનો પ્રેમ !
અજબ ગાંધી બાપુ એ ! ૪૩

શતમુખથી યે ગાન ગવાય ના,
ગુણ ગણી ગણી થાકે સૌ લોક, જતા યત્ન ફોક :
અજબ ગાંધી બાપુ એ !

એણે લાખોનાં જીવન ફેરવ્યાં,
રાખી માનવતાતણી નોક, એવો ઋષિ કોક !
અજબ ગાંધી બાપુ એ ! ૪૪

ધન્ય જીવન બન્યું એ નરવીરનું,
એનું સુણિયે આજે કંઈ ચરિત્ર, છે પુણ્ય પવિત્ર :
અજબ ગાંધી બાપુ એ !

એણે જીવનભર મહાતપ તપ્યાં,
તેનું અંતરે ટાંગજો ચિત્ર, થશે અધિમિત્ર:
અજબ ગાંધી બાપુ એ! ૪૫

ખાનદાની કુટુંબ હતું ગાંધીનું,
ત્રણ ત્રણ પેઢીના વડવા દીવાન, હતા રાજસ્થાન:
અજબ ગાંધી બાપુ એ!

કબા ગાંધીનો પુત્ર એ નાનુડો,
પૂતળીબાઈ માતાનો એ જાન, હતો ગુણવાન:
અજબ ગાંધી બાપુ એ! ૪૬

મોહનદાસ કરમચંદ ગાંધીજી,
હતું બાપુનું એ પૂરું નામ, પ્રસિદ્ધ ઠામેઠામ!
અજબ ગાંધી બાપુ એ!

એક મોહન ગોકુળનો રે કાનુડો,
બીજો જન્મ્યો આ ગુર્જરધામ, પામ્યો જગપ્રણામ;
અજબ ગાંધી બાપુ એ! ૪૭

સંતભૂમિ સૌરાષ્ટ્ર ગુજરાતની,
પોરબંદરમાં સાગરને તીર, જન્મ્યો એ નરવીર:
અજબ ગાંધી બાપુ એ!

ઇસવી સન શત અઢાર ઓગણોતરે,
ઓક્ટોબરની બીજીએ તસવીર, પ્રગટી એની ધીર:
અજબ ગાંધી બાપુ એ! ૪૮

સંવત ઓગણીસેં ને પચ્ચીશનો,
ભાદરવા વદ બારસ સવાર, હતો શનિવાર:
અજબ ગાંધી બાપુ એ!

સૂર્ય ઊગ્યા પછી ઘડી ત્રણ ગઈ,
ત્યાં તો પ્રગટ્યા સુપુત્ર દીદાર, આનંદ અપાર!
અજબ ગાંધી બાપુ એ! ૪૯

માતાપિતાનો છેલ્લેરો બાળુડો,
મુખમંડળે દીપતી જ્યોત, ઊગ્યો કો ખદ્યોત!
અજબ ગાંધી બાપુ એ!

એને બાળની મસ્તી ન ભાવતી,
હતો શાંતિતણો મીઠો સ્રોત, સાલસ ઓતપ્રોત:
અજબ ગાંધી બાપુ એ! ૫૦

માતા ધર્મપરાયણ વૈષ્ણવી,
વણિક તોય બ્રાહ્મણના આચાર, વિશુદ્ધ સંસ્કાર:
અજબ ગાંધી બાપુ એ!

માતાની ગ્રહી ધર્મિષ્ઠ પાંખડી,
બાપુ ઉર પામ્યો ધર્મ વિસ્તાર, કો વિરલ પ્રકાર:
અજબ ગાંધી બાપુ એ! ૫૧

પોરબંદર છોડ્યું વર્ષ સાતમે,
આવી વસ્યું કુટુંબ રાજકોટ, નહોતી કંઈ ખોટ:
અજબ ગાંધી બાપુ એ!

બાપુ વિદ્યાર્થી એકાંતપ્રિય હતો,
હતો ઉદ્યમી, ખંતીલો મોટ, સીધો ને સચોટ:
અજબ ગાંધી બાપુ એ! ૫૨

મોટા ભાઈઓનાં લગ્ન ઉકેલતાં,
બાપુના પણ બાંધ્યા ત્યાં હાથ, કસ્તુરબા સંગાથ:
અજબ ગાંધી બાપુ એ!

વીતી તેર દીવાળી કિશોરની,
પામ્યો લગ્નજીવનનો ત્યાં સાથ : એ હિંદની ગાથ!
અજબ ગાંધી બાપુ એ! ૫૩

સોળ વર્ષે ઊડ્યું છત્ર તાતનું,
બીજે વર્ષે થયો તે મેટ્રિક, વિદ્યા ફળી ઠીક:
અજબ ગાંધી બાપુ એ!

કૈંક સંસ્કૃત પણ બાપુ ત્યાં શીખ્યો,
ધર્મશાસ્ત્ર તણું એ પ્રતીક, દે પુષ્ટિ ઘણીક :
અજબ ગાંધી બાપુ એ ! ૫૪

ગયો ભાવનગરની કૅાલેજમાં,
લેવા શિક્ષણ ઉચ્ચ વિધાન, વધે જેમ જ્ઞાન :
અજબ ગાંધી બાપુ એ !

બાપુને ત્યાંની લીલા ફાવી નહીં,
લાગ્યું ત્યાં ન કંઈ બાપુનું ધ્યાન, અંતે છોડયું સ્થાન :
અજબ ગાંધી બાપુ એ ! ૫૫

મિત્રો તાતના બાપુ-વહારે ગયા,
ખૂંત્યા ગાડાને દઈ નિજ સ્કંધ, કીધું ત્યાં નિર્બંધ :
અજબ ગાંધી બાપુ એ !

ઇંગ્લાંડ મોકલવા સમજાવી માતને,
બારિસ્ટર થવા કીધો પ્રબંધ, તોડી રોધ અંધ :
અજબ ગાંધી બાપુ એ ! ૫૬

લીધો કોલ માતે બાપુ પાસથી,
પાળવા શુદ્ધ વૈષ્ણવ ધર્મ, જાળવવા ખટકર્મ :
અજબ ગાંધી બાપુ એ !

નિરામિષ, નિર્વ્યસન, નિર્વિકાર ત્યાં
રહેવું સમજીને ધર્મનો મર્મ, ખરો ત્યાં જ નર્મ :
અજબ ગાંધી બાપુ એ ! ૫૭

બાપુએ એ વચન પાળ્યું પૂરું ત્યાં,
રાખ્યો સંયમ તેમ વિશ્વાસ, રહ્યો દૃઢ ખાસ :
અજબ ગાંધી બાપુ એ !

લંડન મેટ્રિકમાં પાર એ ઊતર્યો,
કીધો પછી કાયદાનો અભ્યાસ, સદ્જ્ઞાન વિકાસ :
અજબ ગાંધી બાપુ એ ! ૫૮

બાપુ કૈં કૈં મહાજનને મળ્યો,
ચર્ચ્યા ધર્મ સમાજ સવાલ, પામ્યો પૂરો ખ્યાલ :
અજબ ગાંધી બાપુ એ !

ભારે રસ મજૂરો થકી બાપુને,
તેની યે ત્યાં દીધી ભડ હડતાલ, એકસંપી કમાલ !
અજબ ગાંધી બાપુ એ ! ૫૯

અઢારસેં ને એકાણુંના વર્ષમાં,
બારિસ્ટર બની પદવી લઈ એશ, બાપુ આવ્યો દેશ :
અજબ ગાંધી બાપુ એ !

નહોતો દીસતો વણિક કાઠિયાવાડનો,
અંગે ધાર્યો'તો અંગ્રેજી વેશ, નહોતો કોઈ કલેશ !
અજબ ગાંધી બાપુ એ ! ૬૦

બાપુએ રાજકોટ ને મુંબઈમાં,
કીધી એક વરસ વકીલાત, ખંતે ભલી ભાત ;
અજબ ગાંધી બાપુ એ !

અદાલતની હવા ગૂંગળાવતી,
બાપુને થતો તેથી આઘાત, દીઠો નૈતિક પાત :
અજબ ગાંધી બાપુ એ ! ૬૧

સન અઢારસેં તાણું એપ્રિલમાં,
પાછો આફ્રિકા પળવાને કાજ, બાપુ ચઢ્યો જહાજ :
અજબ ગાંધી બાપુ એ !

પોરબંદરની વેપારી પેઢીનો
ગયો લડવા મુકદ્દમો ત્યાં જ, રક્ષવા તેની લાજ :
અજબ ગાંધી બાપુ એ ! ૬૨

બાપુમાથેથી પાઘ ઉતરાવવા,
મથ્યો ભારે ગોરો ન્યાયાધીશ, તોય ન ખોલ્યું શીશ :
અજબ ગાંધી બાપુ એ !

બાપુ ત્યાંથી અદાલત છોડી ગયો,
પતાવ્યો તે દાવો અન્ય દિશ, કરી બહુ કોશિશ :
અજબ ગાંધી બાપુ એ ! ૬૩

હિંદીઓની હાલત ત્યાં કરુણ હતી,
બાપુથી ન સહેવાતો અન્યાય, કરતો સૌને સાલ્ય :
અજબ ગાંધી બાપુ એ !

સાચી દોરવણી આપી સર્વને,
લડવા ગોરાઓ સાથે સદાય, સ્વમાન જળવાય :
અજબ ગાંધી બાપુ એ ! ૬૪

કૈં કૈં કપરા જુલમ સહ્યા બાપુએ,
ગોરાઓથી થતો માનભંગ, અનેક પ્રસંગ :
અજબ ગાંધી બાપુ એ !

કૈં કૈં લડત લડ્યો હિંદીઓ થકી,
વીસ વર્ષ સુધી કૈં કૈં જંગ, ખેલ્યો વિવિધ રંગ ;
અજબ ગાંધી બાપુ એ ! ૬૫

દક્ષિણ આફ્રિકાના ગોરા જુલ્મીઓ
સદા રાખતા હિંદીને દૂર, કહી કુલી મજૂર :
અજબ ગાંધી બાપુ એ !

રાજદ્વારી પ્રશ્નો ઊઠ્યા કૈંક ત્યાં,
બાપુએ તેમાં ઝૂકાવ્યું પૂર, તોડવા ધારા ક્રૂર :
અજબ ગાંધી બાપુ એ ! ૬૬

હશે દૈવી સંકેત કો ગેબનો,
સૂઝી સત્ય અહિંસાની વાટ, બાપુને એ જ ઘાટ :
અજબ ગાંધી બાપુ એ !

આવ્યું અવનવું શસ્ત્ર એ હાથમાં,
અરિ પામતા ભારે ઉકળાટ, અહિંસાને પાટ ;
અજબ ગાંધી બાપુ એ ! ૬૭

અઢારસેં ને છન્નું તણી સાલમાં,
બાપુ હિંદમાં આવ્યો છ માસ, સભા ભરી ખાસ :
અજબ ગાંધી બાપુ એ !

ઠામે ઠામે કીધાં એણે ભાષણો,
હિંદી જનપર પડતો ત્યાં ત્રાસ, દર્શાવ્યો સહુ પાસ :
અજબ ગાંધી બાપુ એ ! ૬૮

બાપુ પાછો ગયો નિજ કુટુંબ લઈ,
કીધું ગોરાઓએ ત્યાં તોફાન, કીધાં સૌ હેરાન ;
અજબ ગાંધી બાપુ એ !

બાપુ અડગ રહ્યો નિજ કાર્યમાં,
તોડયું સ્નેહે ગોરાનું ગુમાન, સાધ્યું નિજ નિશાન :
અજબ ગાંધી બાપુ એ ! ૬૯

આવ્યો બોરવિગ્રહ પછી કારમો,
સ્વયંસેવકો કરીને તૈયાર, ગયો રણમોઝાર :
અજબ ગાંધી બાપુ એ !

દીધી સેવા હિંદીઓએ રાજ્યને,
કીધી ઘાયલની સારવાર, સંતોષી સરકાર :
અજબ ગાંધી બાપુ એ ! ૭૦

ડર્બન પાસે આશ્રમ સ્થાપ્યો બાપુએ,
ધાર્મિક જીવન ગાળવા કાજ, બતાવ્યા ઇલાજ :
અજબ ગાંધી બાપુ એ !

કૈં કૈં કીધા પ્રયોગો ત્યાં બાપુએ,
દાખ્યો સ્વાધીનતાનો અંદાજ, સમાજ અવાજ :
અજબ ગાંધી બાપુ એ ! ૭૧

સન ઓગણીસેં ને ત્રણ કેરા અંતમાં,
મહાસભા કલકત્તે ભરાઈ, બાપુ આવ્યો ધાઈ :
અજબ ગાંધી બાપુ એ !

આફ્રિકામાં હિંદીની વિટંબણા
બાપુએ ત્યાં સૌ કથી કચવાઈ, દિલસોજી ત્યાં છાઈ :
અજબ ગાંધી બાપુ એ ! ૭૨

હિંદીઓની હલાકી વધતી સુણી,
પાછો ગયો એ આફ્રિકા દેશ, ધરી મન અંદેશ :
અજબ ગાંધી બાપુ એ !

"હિંદી મત" નામે છાપું કાઢ્યું નવું,
તેમાં ચર્ચતો હિંદીના કલેશ, હિંમતથી હંમેશ :
અજબ ગાંધી બાપુ એ ! ૭૩

નવો ધારો થયો ટ્રાન્સવાલમાં,
લેવા હિંદીની અંગૂઠા છાપ, નવો એ સંતાપ :
અજબ ગાંધી બાપુ એ !

બાપુ ઊભા એ પ્રતિ પગ રોપીને,
સભા ભરી ત્યાં વખોડ્યું એ આપ, ઇજ્જત પર શી ત્રાપ !
અજબ ગાંધી બાપુ એ ! ૭૪

સન ઓગણીસેં છના સપ્ટેમ્બરે,
અગ્યારમીએ રોપ્યો વણુ દંભ, લડત તણો સ્તંભ :
અજબ ગાંધી બાપુ એ !

જોહનેસ્બર્ગે હજારો હિંદી મળ્યા,
કીધો સત્યાગ્રહનો ત્યાં પ્રારંભ, તોડ્યો ઉરગોરંભ :
અજબ ગાંધી બાપુ એ ! ૭૫

બાપુ સહ ગયા સેંકડો કેદમાં,
બધે દેશ થયો હાહાકાર, હઠ્યા ન લગાર :
અજબ ગાંધી બાપુ એ !

આઠ વર્ષ લડ્યા અડગ હામથી,
આખર થાકી ગઈ સરકાર, કીધા સ્મટ્સ કરાર :
અજબ ગાંધી બાપુ એ ! ૭૬

ત્રણ ત્રણ વર્ષ લડત ભારે ઊપડી,
હજારો નરનાર ને બાળ, ધસ્યાં જયમ જુઆળ!
અજબ ગાંધી બાપુ એ!

આખર ઓગણીસેં ચૌદ જુલાઈમાં,
બાપુને વરી વિજયની માળ, સમજૂત થઈ સ્નેહાળ!
અજબ ગાંધી બાપુ એ! ૭૭

થયા સફળ પ્રયોગો સૌ બાપુના,
હિંદીઓનાં ઊંચાં કરી શીર, કીધા સૌને વીર!
અજબ ગાંધી બાપુ એ!

જગતે પરખ્યો સત્યાગ્રહનો દીઠો,
અહિંસા અને સ્નેહનું હીર, આત્માનું ખમીર:
અજબ ગાંધી બાપુ એ! ૭૮

એ જ વર્ષમાં બાપુના આશ્રમે,
અંતેવાસીનો જોઈ અપરાધ, શિસ્તે દીઠી ખાધ!
અજબ ગાંધી બાપુ એ!

બાપુએ કીધા ચૌદ ઉપવાસ ત્યાં,
સત્યાગ્રહના એ શસ્ત્રે અગાધ, ટાળ્યો તેનો બાધ!
અજબ ગાંધી બાપુ એ! ૭૯

બાપુ આફ્રિકાથી પછી નીકળ્યો,
લંડન આવ્યો ત્યાં તો ફાટયું રૂદ્ધ, મહા વિશ્વયુદ્ધ;
અજબ ગાંધી બાપુ એ!

બાપુએ ચાહ્યું સહાવા ઈંગ્લાંડને,
પણ બાપુના સિદ્ધાંતો શુદ્ધ, ન સાંખે વિરૂદ્ધ:
અજબ ગાંધી બાપુ એ! ૮૦

બાપુનું ત્યાં આરોગ્ય બગડયું ઘણું,
ઠીક થાતાં દેહે દેવા જેમ, આવ્યો માતૃભોમ:
અજબ ગાંધી બાપુ એ!

થયું પૂર્વચરિત્ર પૂરું અહીં,
કરવા આવ્યો હવે નવો હોમ, મીઠે હિંદવ્યોમ
અજબ ગાંધી બાપુ એ! ૮૧

નહીં આફ્રિકનો, નહીં હિંદીઓ,
કદી ભૂલશે ત્યાં બાપુની વાત, ગાંધી તણી ખ્યાત:
અજબ ગાંધી બાપુ એ!

સત્યાગ્રહનો સર્જક અમર બાપુ એ:
બોલો જય જય ભારતમાત! જય જય ગુજરાત!
જય જય ગાંધી બાપુ એ! ૮૨

ગાંધી બાપુનો પવાડો

ભાગ ત્રીજો*

(ધોળ)

પુણ્યભૂમિ પુરાણ આ હિંદની,
માનવસંસ્કૃતિની મોંઘી માત, વત્સલ ને સુજાત:
ધનધન ગાંધી બાપુને!

ગાંધી બાપુ જન્મ્યો એવી ભૂમિમાં,
દીપાવી માની મીઠી મહોલાત, થયો રાષ્ટ્રતાત:
ધનધન ગાંધી બાપુને! ૮૩

કીધું કોડોનું પોષણ માડીએ,
ખંડે ખંડના આવ્યા અહીં લોક, એને ચારુ ચોક:
ધનધન ગાંધી બાપુને!

માડી આવી લૂંટાતી સૈકાંથકી,
જતા યત્ન ઉદ્ધારના ફોક; રાખે કોણ નોક?
ધનધન ગાંધી બાપુને! ૮૪

બાઝ્યાં કૈં કૈં અનિષ્ટો આ ભૂમિમાં,
એને જકડી રહી જુલમોની જાળ, વિષમ વિકરાળ:
ધનધન ગાંધી બાપુને!

ત્રીશ ત્રીશ વર્ષનાં મથન કૈં કૈં થયાં,
ક્યારે આવે કો વીર પ્રજાપાળ, તોડી દે એ કાળ?
ધનધન ગાંધી બાપુને! ૮૫

* પૂ. ગાંધીજી આફ્રિકાથી હિંદમાં સને ૧૯૧૫ માં આવ્યા ત્યારથી તે એમની શહીદી સુધીની જીવનરેખા આ ત્રીજા ભાગમાં છે.

ગાંધી બાપુનાં કૈં કૈં પરાક્રમો
સુણતાં વાંચતાં દેશમાં સર્વે, ઉરે રાખે ગર્વ :
ધનધન ગાંધી બાપુને !

એને દેશમાં આવતો જાણતાં,
લોકે રાખી ઉમેદો કૈં ખર્વ, માણવા શુભ પર્વ :
ધનધન ગાંધી બાપુને ! ૮૬

વીસ વર્ષનું કાર્ય પૂરૂં કરી,
બાપુ આવ્યો અંતે જન્મધામ, થવા ઠરીઠામ :
ધનધન ગાંધી બાપુને !

ઓગણીસેં ને પંદરના પ્રારંભમાં,
જયજયકાર વચ્ચે બાપુ આમ, પધાર્યો શુભ નામ :
ધનધન ગાંધી બાપુને ! ૮૭

બાપુ પ્રથમ પધાર્યો મદ્રાસમાં,
કસ્તુરબા સાથે આવ્યો સ્વદેશ, કાઠિયાવાડી વેશ :
ધનધન ગાંધી બાપુને !

કવિએ બાપુને સત્કાર્યો સ્નેહથી,
બન્ને ઉરના હતા સમ ઉદ્દેશ, બન્યા સ્નેહી બેશ :
ધનધન ગાંધી બાપુને ! ૮૮

બાપુ મુંબઈ સિધાર્યો ત્યાંથી પછી,
સંસારે તો થયો'તો વિરક્ત, જનસેવામાં શક્ત :
ધનધન ગાંધી બાપુને !

મળ્યા પ્રથમ ગોપાળરાવ ગોખલે,
હતા કીર્તિવંતા દેશભક્ત, ભારતમાં આસક્ત !
ધનધન ગાંધી બાપુને ! ૮૯

બાપુ આવ્યો ને ગોખલેજી ગયા,
હતા હિંદના સાચા સપૂત, સેવક અવધૂત :
ધનધન ગાંધી બાપુને !

ગોખલેનું નેતૃત્વ ખાલી પડયું,
બાપુકરમાં તે આવ્યું સાબૂત, બન્યો લોકદૂત!
ધનધન ગાંધી બાપુને! ૯૦

ઓગણીસેં પંદરના મેની પચ્ચીશે,
અમદાવાદે સાબરમતી તીર, બન્યું પુણ્યહીર:
ધનધન ગાંધી બાપુને!

સત્યાગ્રહ આશ્રમ સ્થાપ્યો ત્યાં બાપુએ:
શિક્ષણ લેવા વસ્યાં આવી વીર, અમીર ફકીર:
ધનધન ગાંધી બાપુને! ૯૧

એ જ વર્ષમાં કવિ રવિ ઠાકુરે,
પત્રે બાપુને સંબોધ્યો આમ, "મહાત્મા" ને નામ:
ધનધન ગાંધી બાપુને!

તે દિનથી જ બાપુ "મહાત્મા" થયો,
થયો હિંદનો એ સાચો રામ, નમતાં ઉર તમામ!
ધનધન ગાંધી બાપુને! ૯૨

ગિરમીટિયા કામદારોની વેદના
જાણી ભારે થતી પરદેશ, બાપુ પામ્યો કલેશ:
ધનધન ગાંધી બાપુને!

ભારે આંદોલન દેશે ઉપાડતાં,
આણ્યો એ રીતનો અંત બેશ, ઉઠાવી ઝુંબેશ:
ધનધન ગાંધી બાપુને! ૯૩

ચંપારણ્યમાં ખેડૂતો ત્રાસતા,
બાપુ ત્યાં ગયો કરવાને વહાર, શીખવ્યો અસહકાર:
ધનધન ગાંધી બાપુને!

ખેડૂતોનો વિજય થયો આખરે,
જમીનદાર અને સરકાર, અંતે પામ્યાં હાર:
ધનધન ગાંધી બાપુને! ૯૪

ઓગણીસેં ને સત્તરની એ સાલમાં,
બાપુને સૂઝ્યો પ્રથમ પ્રસંગ, રેંટિયાનો તરંગ :
ધનધન ગાંધી બાપુને !

મોટા નાનાનો પોષક રેંટિયો,
એની શક્તિ કરતી સૌને દંગ, ગરીબની એ ગંગ :
ધનધન ગાંધી બાપુને ! ૯૫

અમદાવાદે ઓગણીસેં અઢારમાં,
મિલ મજૂરો થકી એણે ખાસ, કીધા ઉપવાસ :
ધનધન ગાંધી બાપુને !

હિત એક જ માલિક મજૂરનું,
સમજાવી તજાવ્યો કંકાસ, ઉપજાવ્યો વિશ્વાસ :
ધનધન ગાંધી બાપુને ! ૯૬

ખેડા જિલ્લામાં ખેડુને દોરવ્યા,
સત્યાગ્રહ કીધો મહેસૂલ કાજ, પાક્યું ન અનાજ :
ધનધન ગાંધી બાપુને !

ખેડૂતથી તો છે દેશ ભર્યો પૂર્યો,
ખેડૂતથી જ છે રાજની લાજ, સુખી રહે સમાજ :
ધનધન ગાંધી બાપુને ! ૯૭

ઓગણીસેં ને ઓગણીસના આરંભે,
આવ્યો રોલેટ કાયદો ભ્રષ્ટ, દેવા સૌને કષ્ટ :
ધનધન ગાંધી બાપુને !

પાડી હિંદે પ્રચંડ હડતાલ ત્યાં,
સત્યાગ્રહની લડત બની પુષ્ટ, કરવા ધારો નષ્ટ :
ધનધન ગાંધી બાપુને ! ૯૮

છઠ્ઠી એપ્રીલથી એક સપ્તાહ સુધી,
ચાલ્યાં હિંદમાં ભારે તોફાન, ગયા બહુ જાન :
ધનધન ગાંધી બાપુને !

ખિલાફતની યે લડત બાપુ લડ્યો,
થયા એક હિંદુ મુસલમાન, ભાઈ ભાઈ સમાન:
ધનધન ગાંધી બાપુને! ૯૯

ભારે કતલ જલિયાંવાળા બાગની,
જોઈ ઊકળી ઊઠ્યો આખો દેશ, પામ્યો બહુ કલેશ:
ધનધન ગાંધી બાપુને!

સત્યાગ્રહ બંધ કીધો ત્યાં બાપુએ,
દીઠી હિંસક થતી એ ઝુંબેશ, આણ્યો મન અંદેશ:
ધનધન ગાંધી બાપુને! ૧૦૦

"નવજીવન" "યંગ ઇંડિયા" સાપ્તાહિકો,
બાપુએ લીધાં એ બન્ને પત્ર, થયો તંત્રી તત્ર:
ધનધન ગાંધી બાપુએ!

લખ્યા લેખ ઉત્તમ સાત્ત્વિક લેખને,
બન્યાં બુદ્ધિ ને શુદ્ધિનાં સત્ર, પ્રસર્યાં તે સર્વત્ર:
ધનધન ગાંધી બાપુને! ૧૦૧

એ જ વર્ષે ભાદરવા વદ બારસે,
બાપુનો કનકોત્સવ પ્રસંગ, ઉજવ્યો રંગચંગ:
ધનધન ગાંધી બાપુને!

નાના મોટા કવિઓએ કાવ્યો રચ્યાં,
નિરખી તેમાં બાપુની ઉરગંગ, પામ્યાં સૌ ઉછરંગ:
ધનધન ગાંધી બાપુને! ૧૦૨

ઓગણીસેં ને વીસમાં વાઇસરૉયને,
મોકલ્યા નિજ ચંદ્રકો ફેર, બાપુએ દુઃખભેર:
ધનધન ગાંધી બાપુને!

કૈંક મહાજનોએ પણ એ રીતે
છોડી દીધા ખિતાબો જાહેર, ગણી કટુ ઝેર:
ધનધન ગાંધી બાપુને! ૧૦૩

એ જ સાલે સપ્ટેમ્બરમાં કોંગ્રેસે,
કીધો "પૂર્ણ સ્વરાજ્ય" ઠરાવ, લીધો વીરલ્હાવ :
ધનધન ગાંધી બાપુને !

અસહકારનો કાર્યક્રમ બાપુએ,
યોજી નાખ્યો સ્વાતંત્ર્યનો દાવ, કીધો જંગજમાવ :
ધનધન ગાંધી બાપુને ! ૧૦૪

હતી હિંદે કેળવણી ગુલામીની,
તેને કરવા વિદ્યાનો કિરીટ, બાપુએ માંડી મીટ :
ધનધન ગાંધી બાપુને !

સાચા વિદ્વાનો સહ અમદાવાદમાં,
એણે સ્થાપી "ગુજરાત વિદ્યાપીઠ", દેવા સત્ત્વ અદીઠ:
ધનધન ગાંધી બાપુને ! ૧૦૫

એ પછી ઓગણીસેં એકવીસમાં
ભારે ચલવી ચળવળ ઠામેઠામ, ભરવા સરંજામ :
ધનધન ગાંધી બાપુને !

લાખો ચરખા, કોટિક નાણું મેળવ્યાં,
કાપડ પરદેશી ગણીને હરામ, તજાવ્યું તમામ :
ધનધન ગાંધી બાપુને ! ૧૦૬

આવ્યો પાટવીપુત્ર ઇંગ્લાંડનો,
બાપુએ ત્યાં કીધો અસહકાર, જઈ મુંબઈ ને દ્વાર :
ધનધન ગાંધી બાપુને !

કીધી હોળી ત્યાં પરદેશી વસ્ત્રની,
થયો હિંસાનો વધતાં વિસ્તાર, બાપુ બેકરાર :
ધનધન ગાંધી બાપુને ! ૧૦૭

બાપુએ ઉપવાસ ત્યાં આદર્યા,
થયાં બંધ એ સર્વે તોફાન, અટક્યા જન મસ્તાન :
ધનધન ગાંધી બાપુને !

ભારે હત્યા ચૌરીચૌરામાં થઈ,
લોકો બની ગયા જાણે હેવાન, ભૂલ્યા નિજ ભાન :
ધનધન ગાંધી બાપુને ! ૧૦૮

બાપુએ કીધો સત્યાગ્રહ બંધ ત્યાં,
ઉપવાસ કીધા પછી પાંચ, અંગે આણી આંચ :
ધનધન ગાંધી બાપુંને !

પ્રજા સમજે ન માર્ગ પૂરો હજી,
નહીં ખૂડતી અહિંસામાં ચાંચ, તેથી પડતી ખાંચ :
ધનધન ગાંધી બાપુને! ૧૦૯

પડી મૂંઝવણ બાપુના મંડળે,
સ્થિતિ જોઈ રહ્યા એ સખેદ, કરવો ક્યમ ઉચ્છેદ :
ધનધન ગાંધી બાપુને !

ઓગણીસ–બાવીસના માર્ચની દસમીએ,
બારડોલીમાં સરકારે દઈ ભેદ, કીધો બાપુ કેદ !
ધનધન ગાંધી બાપુને ! ૧૧૦

રાજ્યે મૂક્યો આરોપ રાજદ્રોહનો,
બાપુને સજા આપી છ વર્ષ, પામ્યું રાજ્ય હર્ષ :
ધનધન ગાંધી બાપુને !

અદાલતમાં નિવેદ્યું જે બાપુએ,
તેમાં લેશ હતો ન અમર્ષ, હતો જનપ્રકર્ષ :
ધનધન ગાંધી બાપુને! ૧૧૧

લખી આત્મકથા જેલે બાપુએ,
તેમાં સત્યના નોંધ્યા પ્રયોગ, મળ્યા જે સંજોગ :
ધનધન ગાંધી બાપુને !

ઓગણીસેં ને ચોવીસના પ્રારંભમાં,
બાપુને થયો ભારે કો રોગ, હતા ઘાતજોગ :
ધનધન ગાંધી બાપુને ! ૧૧૨

કીધો જેલથી બાપુને મુક્ત ત્યાં,
બાપુ લેતો જરાક આરામ, પૂણાને મુકામ:
ધનધન ગાંધી બાપુને!

હિંદુ મુસ્લિમના ઝઘડા જાગ્યા ફરી,
લાગ્યો બાપુને બૂરો અંજામ, ક્યમ જીવવું આમ?
ધનધન ગાંધી બાપુને! ૧૧૩

ઓગણીસેં ને ચોવીસના સપ્ટેમ્બરે,
ત્યાં તો બાપુએ તારીખ અઢાર, કીધો નિરધાર:
ધનધન ગાંધી બાપુને!

લીધું અનશનવ્રત દિન એકવીસનું,
ઉઠાવ્યો ભારે એ તપનો ભાર, ઈશ્વરને આધાર!
ધનધન ગાંધી બાપુને! ૧૧૪

હિંદુ મુસ્લિમ વચ્ચે થઈ શાંતિ ત્યાં,
શમવ્યા સૌ ઝઘડા પરિહાર્ય, રાખીને ઔદાર્ય:
ધનધન ગાંધી બાપુને!

નવો કાર્યક્રમ આપ્યો ત્યાં બાપુએ,
કરવાને રચનાત્મક કાર્ય, ગણી અનિવાર્ય:
ધનધન ગાંધી બાપુને! ૧૧૫

સન ઓગણીસેં પચ્ચીસમાં બાપુએ
"અખિલ હિંદ ચરખા સંઘ" ઉચિત, સ્થાપ્યો રાખી પ્રીત:
ધનધન ગાંધી બાપુને!

બાપુ રહેતો સત્યાગ્રહ આશ્રમે,
દેતો દોરવણી વિધવિધ રીત, દઈ યુક્ત પ્રતીત:
ધનધન ગાંધી બાપુને! ૧૧૬

ઓગણીસેં ઓગણત્રીસમાં લાહોરમાં
પૂર્ણ સ્વાતંત્ર્યનો કીધો ઘોષ, સહેવાતો ન શોષ:
ધનધન ગાંધી બાપુને!

આવ્યું "સાયમન કમીશન" ત્રીસમાં,
તેને પોકાર્યું દુષ્ટ સદોષ, આણી ઉર રોષ:
ધનધન ગાંધી બાપુને! ૧૧૭

તોડવા ભૂંડો મીઠાનો કાયદો,
બાપુએ આપ્યું પ્રથમ ત્યાં લક્ષ, જે રંકનો ભક્ષ:
ધનધન ગાંધી બાપુને!

સાબરમતીથી દાંડી જવા નીકળ્યો
પગપાળો બાપુ સૌ સમક્ષ, લઈ નિજ વીર દક્ષ:
ધનધન ગાંધી બાપુને! ૧૧૮

ઓગણીસેં ત્રીસની છઠ્ઠી એપ્રિલે,
દાંડી જઈ મીઠું લીધું સુપેર, બાપુએ શૌર્યભેર:
ધનધન ગાંધી બાપુને!

ચાલી લડત સત્યાગ્રહની જોરમાં,
તોડ્યો કાયદો લોકે ઠેરઠેર, લડત થઈ જાહેર:
ધનધન ગાંધી બાપુને! ૧૧૯

મેની પાંચમીએ પકડ્યો બાપુને,
લઈ જઈ યરોડા કીધો ગિરફ્તાર, કેદખાના મોઝાર:
ધનધન ગાંધી બાપુને!

ચાલ્યાં ભારે હુલ્લડ આખા દેશમાં,
ગોળીબાર અને લાઠીમાર, ખૂબ કરતી સરકાર!
ધનધન ગાંધી બાપુને! ૧૨૦

પાછા યત્ન થયા સમાધાનીના,
પહેલી લંડન ગોળમેજીની વાત, પૂરી થઈ સાક્ષાત:
ધનધન ગાંધી બાપુને!

ઓગણીસેં એકત્રીસના પ્રારંભમાં,
થયો મુક્ત ફરી રાષ્ટ્રતાત, હસતો ભલી ભાત:
ધનધન ગાંધી બાપુને! ૧૨૧

પછી લંડન બીજી ગોળમેજીમાં
ગયો બાપુ કરવા સમાધાન, રહે હિંદસ્વમાન:
ધનધન ગાંધી બાપુને !

આવ્યું ત્યાં ન રૂડું પરિણામ કો,
બાપુ પાછો ફર્યો હિંદુસ્તાન, બની ઉર હેરાન:
ધનધન ગાંધી બાપુને ! ૧૨૨

ઓગણીસેં બત્રીસ બેસતાં ચોથીએ,
બાપુને પાછો લઈ ગયા કેદ, થયો દેશે ખેદ:
ધનધન ગાંધી બાપુને !

એક લાખ હિંદી ગયા કેદમાં,
સરકારે કીધો, રાખીને ભેદ, સ્વાતંત્ર્ય ઉચ્છેદ:
ધનધન ગાંધી બાપુને ! ૧૨૩

ઓગણીસેં બત્રીસ ઓગસ્ટની સત્તરે,
આવ્યો કોમી ચુકાદો વિચિત્ર, હતું નરતું ચિત્ર:
ધનધન ગાંધી બાપુને !

દીઠા હરિજનના હક્કો ડૂબતા,
બાપુ હરિજનનો સાચો મિત્ર, સમજ્યો એ ચરિત્ર:
ધનધન ગાંધી બાપુને ! ૧૨૪

અંતે વીસમી સપ્ટેમ્બરે બાપુએ,
ઉપવાસ માંડ્યા આમરણાંત, થયા સૌ અશાંત:
ધનધન ગાંધી બાપુને !

થયા આખર પૂણાના કરાર ત્યાં,
કીધો હિંદુ સમાજ નિરાંત, ભાંગી સૌની ભ્રાંત:
ધનધન ગાંધી બાપુએ: ૧૨૫

ઓગણીસેં ને તેત્રીસમાં બે વાર ત્યાં,
આત્મશુદ્ધિ થકી ઉપવાસ, ફરી કીધા ખાસ:
ધનધન ગાંધી બાપુને !

સત્યાગ્રહ આશ્રમ બંધ કીધો પછી,
છત્રીસમાં સેવાગ્રામે નિવાસ, કીધો વર્ધા પાસ:
ધનધન ગાંધી બાપુને! ૧૨૬

કૈં કૈં ચળવળ ચાલ્યા કીધી અહીંતહીં,
બાપુએ કૈં કૈં શમવ્યા ઉકળાટ, કરી વાટાઘાટ:
ધનધન ગાંધી બાપુને!

સમજાવ્યા ત્રાસવાદી બંગાળીઓ,
પાળ્યા સૌને અહિંસાને પાટ, ચીંધી સત્ય વાટ:
ધનધન ગાંધી બાપુને! ૧૨૭

ઓગણચાલીસમાં જઈ રાજકોટમાં,
આણ્યો બાપુએ ગૂંચનો લઈ તંત, ઉપવાસથી અંત:
ધનધન ગાંધી બાપુને!

વિશ્વયુદ્ધ બીજું ફાટી નીકળ્યું,
લાગ્યા હિંદે તેના કારી દંત, ભારે થતી ચંત:
ધનધન ગાંધી બાપુએ: ૧૨૮

ઓગણીસેં બેતાલીસના ઓગસ્ટમાં,
હિંદે કીધો મહાસભા દ્વાર, આઝાદી પોકાર:
ધનધન ગાંધી બાપુને!

તારીખ નવમીએ બાપુ સાથે થયા
સર્વ નેતાઓ પણ ગિરફતાર, થયો હાહાકાર!
ધનધન ગાંધી બાપુને! ૧૨૯

થયાં ભારે તોફાન ભરદેશમાં,
પડી ત્રણ ત્રણ માસ હડતાલ, પ્રજા થઈ બેહાલ:
ધનધન ગાંધી બાપુને!

"હિંદ છોડો" બ્રિટનને બધા કહે,
કરી હિંદને યુદ્ધમાં ઢાલ, કીધું પાયમાલ:
ધનધન ગાંધી બાપુને! ૧૩૦

બબ્બે દુઃખદ પ્રસંગો જેલે બન્યા,
ગુજર્યો પુત્ર સમો મહાદેવ, કરી અદ્ભુત સેવ :
ધનધન ગાંધી બાપુને !

હતો બાપુનો આત્મજ એ ખરો,
બાપુનું જાણે મુખ સ્વયમેવ, અમીઝીલણુ નેવ :
ધનધન ગાંધી બાપુને ! ૧૩૧

ઓગણીસેં ચુંમાળીસ ફેબ્રુઆરીમાં,
કસ્તુરબાનું થયું અવસાન, આઘાત સમાન :
ધનધન ગાંધી બાપુને !

બા તો પૂર્ણ પતિવ્રત પાળતાં,
રહ્યાં બાપુની છાયા નિદાન, સદા ગુણવાન :
ધનધન ગાંધી બાપુને ! ૧૩૨

ચુંમાળીસના મેમાં છોડ્યા બાપુને,
પછી હિન્દુ મુસ્લિમ કરવા એક, થયા યત્ન અનેક :
ધનધન ગાંધી બાપુને !

મથ્યો બાપુ બહુ ધૈર્ય ને સ્નેહથી,
ગયો નિષ્ફળ યત્ન દરેક, બાપુ ઝૂર્યો છેક :
ધનધન ગાંધી બાપુને ! ૧૩૩

ઓગણીસેં ને છેંતાળીસના માર્ચમાં,
આવ્યા ઈંગ્લાંડથી ત્રણ પ્રધાન, પૂરવા હિંદ અરમાન :
ધનધન ગાંધી બાપુને !

જુદા પડવા હિંદથી મુસ્લિમો મથ્યા,
બાપુ ચાહતો અખંડ હિંદુસ્તાન, થયું ન સમાધાન :
ધનધન ગાંધી બાપુને ૧૩૪

ચાલી ભારે ખુનામરકી દેશમાં,
ઊછળી છરીઓ નગર ગામેગામ, ભૂલ્યા સ્નેહ તમામ :
ધનધન ગાંધી બાપુને !

બાપુ ઘૂમ્યો બધે શાંતિ સ્થાપવા,
સ્નેહે આપ્યો ઘાયલને આરામ, હૈયે દીધી હામ:
ધનધન ગાંધી બાપુને! ૧૩૫

ઓગણીસેં સુડતાળીસના ઓગસ્ટમાં,
તારીખ પંદરમીએ સુપ્રસાદ, થયું હિંદ આઝાદ:
ધનધન ગાંધી બાપુને!

મહાસ્વપ્ન થયું સિદ્ધ બાપુનું,
તેત્રીસ વર્ષના મહાતપ બાદ, ઊઠ્યા જયનાદ!
ધનધન ગાંધી બાપુને! ૧૩૬

બ્રિટને કીધા હિંદના ટૂકડા,
ભાઈભાઈમાં પાડી ક્રૂર ભેદ, કીધો એ ઉચ્છેદ:
ધનધન ગાંધી બાપુને!

થયો ભારે આઘાત એ બાપુને,
તોડી દુષ્ટોએ ઐક્ય ઉમેદ, પામ્યો ઊંડો ખેદ:
ધનધન ગાંધી બાપુને! ૧૩૭

ચાલી કતલ ભયંકર પંજાબમાં,
હિંદુ મુસ્લિમ શીખનો સંહાર, થયો ગમખ્વાર:
ધનધન ગાંધી બાપુને!

ચાલી લાખોની હિજરત રોજની,
છોડ્યાં વતન અને ઘરબાર, થયાં સૌ ખુવાર:
ધનધન ગાંધી બાપુને! ૧૩૮

આપ્યું બાપુએ સાંત્વન સર્વને,
પણ આવે મુઆં નહીં ફેર, થયો કાળો કહેર;
ધનધન ગાંધી બાપુને!

ઊલટ્યા દિલ્હીમાં મુસ્લિમ પર હિંદુઓ,
ઊભર્યાં દિનદિન વધુ વેરઝેર, હિંસા ઠેરઠેર:
ધનધન ગાંધી બાપુને! ૧૩૯

બાપુએ ઉપવાસ કીધા ફરી,
મૂક્યું હોડમાં જીવન આપ, સૌ પામ્યાં સંતાપ :
ધનધન ગાંધી બાપુને !

મુસ્લિમોને અભયદાન આપવા,
લીધું વચન ત્યાં તપને પ્રતાપ, એ કરુણા અમાપ !
ધનધન ગાંધી બાપુને ! ૧૪૦

કોમવાદી હિંદુઓ ત્યાં ક્રોધે ચઢ્યા,
લેવા બાપુના પ્રાણ અમૂલ, બન્યા ઝેરે ડૂલ :
ધનધન ગાંધી બાપુને !

નાખ્યો બોંબ ત્યાં એક પ્રાર્થનસ્થળે,
પણ ખૂનીએ ખાધી ત્યાં ભૂલ, ભોંઠું પડયું શૂલ !
ધનધન ગાંધી બાપુને ! ૧૪૧

ઓગણીસેં ઉડતાલીસ જાન્યુઆરીની
તારીખ ત્રીસમીનો તે સંધ્યાકાળ, આવ્યો રે કંગાળ :
ધનધન ગાંધી બાપુને !

પ્રાર્થનસ્થાન પર બાપુ પધારતાં,
છોડી ગોડસેએ ગોળી કરાળ, માર્યો રંકપાળ !
ધનધન ગાંધી બાપુને ! ૧૪૨

"રામ રામ" કરી ઢળ્યો ભૂમિએ,
ગયો સત્ય અહિંસાનો સંત : કેવો ક્રૂર અંત !
ધનધન ગાંધી બાપુને !

તે ભૂંડા પર થૂંકી દુનિયા બધી,
બાપુ તો થયો અમર અનંત, અહીં સત્યતંત :
ધનધન ગાંધી બાપુને ! ૧૪૩

બાપુના બોલ નિત્ય સંભારશું,
બાપુનો કદી ભૂલશું ના સ્નેહ, હતો દિવ્ય જેહ :
ધનધન ગાધી બાપુને !

એનાં સત્ય અહિંસા ને સ્નેહની,
સૌને લાગજો પળપળ લેહ, ઝીલવા પ્રભુમેહ !
ધનધન ગાંધી બાપુને ! ૧૪૪

બાપુ સૂર્યની સાથ ઝગારશે,
અમી વરસશે ચંદ્રની સાથ, તારાને કોટિ હાથ !
જયજય ગાંધી બાપુની !

એને પગલે પગલે જ્યોતિ ઝીલજો,
એના ગુણ ગાજો અદલ સંગાથ ; જયજય જગનાથ !
જયજય ગાંધી બાપુની ! ૧૪૫

